

Столиците на България

ЧЕТИРИ СТОЛИЦИ СЪПЪТСТВУВАТ ТРИНАДЕСЕТВЕКОВНОТО СЪЩЕСТВУВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА. В ТОЗИ ДЪЛЪГ ПЕРИОД ТЕ НЕ ДЕЛЯТ ПО РАВНО ВРЕМЕТО НА ПЪРВЕНСТВО МЕЖДУ НАШИТЕ ГРАДОВЕ. ПЛИСКА И ПРЕСЛАВ СА СТОЛИЦИ НА ПЪРВАТА ДЪРЖАВА: ПЛИСКА — ЗА 212 ГОДИНИ, ПРЕСЛАВ — ЗА 79. ЗВЕЗДАТА НА ВТОРАТА ДЪРЖАВА — ТЪРНОВО — БЛЕСТИ 208 ГОДИНИ — ДО ЗАВЛАДЯВАНЕТО НА ГРАДА ОТ ТУРЦИТЕ ПРЕЗ 1393 Г. ПРЕЗ ВЕКОВЕТЕ НА ТУРСКОТО ВЛАДИЧЕСТВО ДРУГ ЕДИН ГРАД СТАВА ЦЕНТЪР НА БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ. НА НЕГО ПРИНАДЛЕЖИ БЪДЕЩЕТО. ЗАЩОТО, ЕДВА ОТЪРСИЛА ПЛЕЩИ ОТ НАЙ-ДЪЛГОТО И СТРАШНО ИЗПИТАНИЕ, КОЕТО ЕДИН НАРОД Е ПОНАСЯЛ, ТРЕТАТА БЪЛГАРСКА ДЪРЖАВА ИЗДИГА СОФИЯ ЗА СВОЯ СТОЛИЦА. „И ДО НИНЕ“, КАКТО БИ КАЗАЛ ЛЕТОПИСЕЦЪТ.

СТОЛИЦАТА — ТОВА НЕ Е ДЪРЖАВАТА. НО ТЯ ОТРАЗЯВА НЕЙНОТО ОБЩЕСТВЕНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ И НЕЙНАТА КУЛТУРА, НЕЙНАТА СИЛА.

МАГДАЛИНА СТАНЧЕВА

ст. уредник при Музея за история на София

ПЛИСКА

В борби с Византия, от векове владетелка на балканските земи и наследница на мощната римска империя, се е създала славянобългарската държава. За византийците новите съседи са омразни и опасни „варвари“. Срещу тях се използват всички средства — война и злато, международни интриги и вътрешни раздори, блясъкът на културата и властта на църквата. „Варварите“ приемат борбата. Тя започва с отбрана на границите, но те скоро обхващат нови земи. Воюва се не само за земята, населена вече отдавна със славяни. Воюва се за признаването на държавата и за нейния международен престиж, за титлата на българския владетел и за правото му да носи, като византийския император, знаците на царското достойнство.

Столицата на тази държава трябва да бъде внушителна и мощна. Затова се строят огромни и тежки каменни дворци, чиито развалини и днес очароват окото и духа на посетителя. Основите им се забиват дълбоко в земята на тая плодородна равнина, която българите нямат намерение вече да напускат. Издига се тронната палата, жилищата на хана и неговите „хранени хора“ (както нарича Омуртаг придворните си), езическите светилища. Опасва се вътрешният град с яка каменна стена с мощни кули и порти. Градът се столицата на новата държава, държава със силна централизирана власт, и цялото население участва в нейното изграждане. От плазене от изоставени римски крепости

зуват се древните строителни традиции. Но, както старата римска тухла намира мястото си в стените на нови сгради, така и старите традиции се претворяват според духа и изискванията на новите господари.

Двадесеткилометров насип опасва Външния град на Плиска, гдето в случай на опасност свободно се побира и конната войска, и околното население. А в равнината наоколо димят полукопаните в земята славянски хижи...

В двувековното си съществуване като столица Плиска е свидетелка на славни и на тежки дни в живота на страната. Тайните ходове, които свързват дворците или осигуряват прикрит изход извън стените на града, говорят за династически борби. Следи от огромен пожар напомнят, че византийският император Никифор е дръзнал да проникне в самото сърце на държавата. Но върху тия пепелища Плиска празнува унищожението на цялата му войска и с окования в сребро череп на императора Крум пие на здравие за победата. Тук Борис приема християнството за официална религия и разбива буята на недоволните боили... Край двореца, над развалините на езическия храм, се издига църква, а от крепостта навън се проточва погостан с каменни плочи път, който води до новата Голяма базилика. Пак в Плиска Борис приема с радост и почести учениците на Кирил и Методий и заедно с тях изработва големия план за славянската просвета в България.

Велики за българския народ събития са свързани с първата столица. И все пак славата ѝ отшумяла. Тя не задоволявала вече нуждите на

ПРЕСЛАВ

„Византийците обсаждат Преслав“ — древна миниатюра

Според апокрифното „сказание“, бил граден от Симеон цели 28 години. Но не само белокаменните стени, които опасвали Вътрешния и Външния град на Велики Преслав, не само неговата внушителност и мощ смайвали чужденеца, а и изтънченият блясък на църквите и дворците. ... не зная как да разкажа това — само с вашите собствени очи бихте могли достойно да се надивите на тая красота“ — възкликва Йоан Екзарх в своя „Шестоднев“.

Днес тази красота е в развалини — срутината и ограбена от врагове. Блясъкът ѝ е засипан от вековете. Но скъпоценните следи възстановяват чудната картина на някогашния Преслав. Ако с архитектурата на двореца, с градежа на крепостните си стени Преслав продължава и развива традициите на Плиска, в строежа на многобройните църкви и манастири той разкрива богатство и разнообразие, непознати за първата столица. В тези строежи камъкът вече не тежи. Той сам е превърнат в украса. По корнизите се вият стилизирани растения, под стрехите се издават лъвски глави, по капителите са скулптурани зайчета и грифони. Ярко и живо се открояват в белия камък керамичните обликовки и инкрустации.

Всичко, създадено в Преслав, с особен блясък грее кръглата Симеонова Златна църква. Тук човек наистина не знае на какво да се див — на хармоничното единство в замисъла на цялата сграда или на съвършенството на всеки детайл от нейната украса. В нея са съчетани

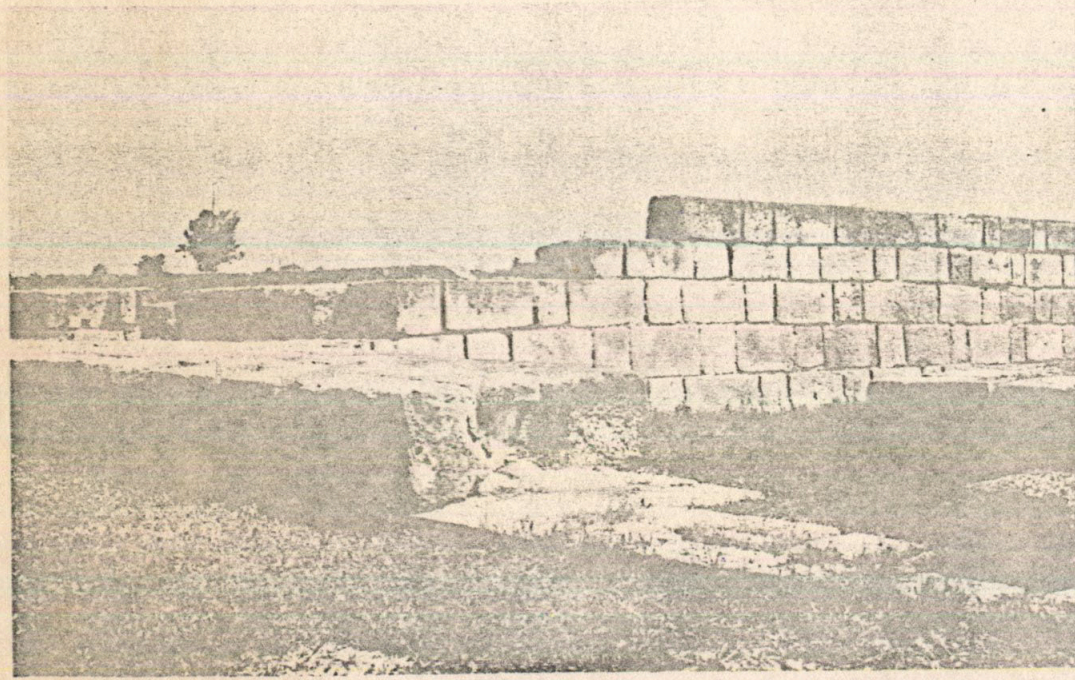
мат борбата. Тя започва с отбранна граница, но те скоро обхващат нови земи. Воюва се не само за земята, населена вече отдавна със славяни. Воюва се за признаването на държавата и за нейния международен престиж, за титлата на българския владетел и за правото му да носи, като византийския император, знаците на царското достойнство.

Столицата на тази държава трябва да бъде внушителна и мощна. Затова се строят огромни и тежки каменни дворци, чиито развалини и днес очароват око и духа на посетителя. Основите им се забиват дълбоко в земята на тая плодородна равнина, която българите нямат намерение вече да напускат. Издигат се тронната палата, жилищата на хана и неговите „хранени хора“ (както нарича Омуртаг придворните си), езическите светилища. Опасва се вътрешният град с яка каменна стена с мощни кули и порти. Градът се столицата на новата държава, държава със силна централизирана власт, и цялото население участва в нейното изграждане. От далече, от изоставени римски крепости и градове се носят строителни материали, испол-

свързват дворците или осигуряват прикрит изход извън стените на града, говорят за династически борби. Следн от огромен пожар напомнят, че византийският император Никифор е дръзнал да проникне в самото сърце на държавата. Но върху тия пепелища Плиска празнува унищожение на цялата му войска и с окования в сребро череп на императора Крум пие наздравница за победата. Тук Борис приема християнството за официална религия и разбива бунта на недоволните боици... Край двореца, над развалините на езическия храм, се издига църква, а от крепостта навън се проточва послан с каменни плочи път, който води до новата Голяма базилика. Пак в Плиска Борис приема с радост и почести учениците на Кирил и Методий и заедно с тях изработва големия план за славянската просвета в България.

Велики за българския народ събития са свързани с първата столица. И все пак славата ѝ отшумяла. Тя не задоволявала вече нуждите на една феодална държава във възход.

Плиска — Големият дворец

Днес тази красота е в развалини — срина и ограбена от врагове. Блясъкът ѝ е засипан от вековете. Но скъпоценните следи възстановяват чудната картина на някогашния Преслав. Ако с архитектурата на двореца, с градежа на крепостните си стени Преслав продължава и развива традициите на Плиска, в строежа на многобройните църкви и манастири той разкрива богатство и разнообразие, непознати за първата столица. В тези строежи камъкът вече не тежи. Той сам е превърнат в украса. По корнизите се вият стилизирани растения, под стрехите се издват лъвски глави, по капителите са скулптурани зайчета и грифони. Ярко и живо се открояват в белия камък керамичните облицовки и инкрустации.

Всред всичко, създадено в Преслав, с особен блясък грее кръглата Симеонова Златна църква. Тук човек наистина не знае на какво да се див — на хармоничното единство в замисъла на цялата сграда или на съвършенството на всеки детайл от нейната украса. В нея са съчетани всички изкуства на преславските строители и художници: резба върху камък, многоцветна стъклена мозайка, рисувана керамична облицовка и инкрустация. Рисуваните керамични плочки са славата на преславските художествени занаяти — с богатството на своите мотиви, с чистотата и ярката красота на своите тонове те са най-високото постижение на старобългарското керамично изкуство.

С Преслав са свързани и редица големи имена на старобългарската култура — Йоан Екзарх, Епископ Константин, Черноризец Храбър, Тудор Доксов и самият Симеон. Тук са създадени книжовни трудове, които бележат върховете на старата славянска литература. В Преслав са открити и най-старите и едни от най-значителните старобългарски надписи.

Като столица Преслав не познава време на упадък. Тя загива в своя разцвет, в разгара на византийската война през 972 г. За кратко време я замества Средец, а после Охрид и Преспа поемат знамето на епичната борба с Византия. Но освобождението от византийско иго възвръщат търновските камбани.

Капител от двореца в Преслав

